

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

3.3. Фалинська

асистент кафедри педагогіки

Львівського національного університету імені І. Франка

Ключові слова:

У процесі дослідно-експериментальної роботи у разі обґрунтування видів практик, змісту і технологій їх організації і проведення ми врахували наступні чинники:

1. Державна програма "Освіта", Закон України "Про вищу освіту" і Положення про організацію виробничої і педагогічної практики [3].
2. Проект державного стандарту підготовки фахівців зі спеціальності "Соціальна педагогіка".
3. Орієнтовний перелік спеціалізацій напряму підготовки "Соціальна педагогіка" освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліст.
4. Зміст і сфера професійної діяльності соціального педагога.
5. Головні функції соціального педагога.
6. Концепції підготовки спеціаліста у конкретному вищому навчальному закладі.

Зважаючи на невідкладність виправлення ситуації, що склалася, завдання неперервної практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів набуває ваги і стає одним із найактуальніших для кожного вищого навчального закладу у межах встановлених прав і повноважень. Тому у нашій моделі, розробленій і запровадженій на психолого-педагогічному факультеті Тернопільського державного педагогічного університету імені В. Гнатюка, значно модифіковано зміст, організаційні форми практик, аудиторних і самостійних, групових практичних занять, що дає змогу частково виправити становище із практичним компонентом професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів.

Згідно з навчальним планом Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка підготовки спеціалістів із спеціальності № 7.010106 "Соціальна педагогіка" із терміном навчання, з загального обсягу 9000 годин, відведених на підготовку майбутніх фахівців, на практичну підготовку відводиться 880 годин, що становить приблизно 11 %. Практика проходить упродовж шести навчальних семестрів із десяти і поділяється на: ознайомлюючу, благодійну (волонтерську), організаційно-відпочинкову, профілактичну, реабілітаційну та переддипломну, яка прово-

диться, звичайно, за місцем майбутнього працевлаштування студента. Середнє навантаження на студента упродовж проходження практики становить від 30 до 40 годин на тиждень.

У розробленій моделі практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів, яка започатковувалась у Тернопільському національному педагогічному університеті ім. В. Гнатюка, практична підготовка соціальних педагогів до майбутньої професійної діяльності розпочиналася з першого семестру навчання. Саме у цей період, на наш погляд, закладаються основи практичних умінь і навиків, професійних якостей особистості і ставлення до професії. Практика першокурсників триває 108 годин і поділяється на ознайомлювальну, що виконується у першому семестрі, і благодійну (волонтерську), яка проходить у другому семестрі.

Головною метою ознайомлювальної практики є формування початкових знань про соціальні проблеми і форми участі держави у їх вирішенні, ознайомлення з діяльністю соціальних служб різної відомчої приналежності (з державними, релігійними і громадськими); засвоєння навиків соціального спостереження, спілкування, впливу і надання допомоги клієнтам. У кожному із відвіданих соціальних закладів студенти повинні ознайомитись із його структурою, змістом і формами діяльності, контингентом користувачів соціальних послуг.

З метою організації практики і контролю за ефективністю її проведення кафедра призначає керівника. Координатор практики від факультету за тиждень до її початку узгоджував графік її проведення з керівниками соціальних служб. За спеціально розробленим графіком студенти групами по 5-8 чоловік відвідували усі передбачені програмою соціальні служби і заклади.

Після завершення практики на підставі написаного звіту, записів у щоденнику і обов'язкового відвідування усіх соціальних служб студентам виставляється недиференційований залік.

Звіт студента після проходження цього виду практики, поруч із розмірковуваннями і аналізом діяльності відвіданих соціальних служб, повинен охоплювати в себе в обов'язковому порядку аналіз двох установ за такою схемою:

- історія та передумови виникнення соціальної служби (агентства, закладу, організації);
- характеристика вертикальної та горизонтальної структури закладу;
- мета і завдання діяльності конкретної соціальної служби;
- головні форми і методи соціальної роботи цього закладу;
- характеристика клієнтів (користувачів соціальних послуг);
- які завдання і уміння потрібні спеціалістам цієї установи для успішного виконання професійних обов'язків;
- роздуми, враження, побажання студента щодо діяльності конкретної соціальної служби чи закладу.

У кінці звіту студенти обов'язково повинні аргументовано вказати, у якій соціальній службі і з якою категорією клієнтів вони хотіли б працювати у наступному семестрі під час волонтерської практики.

Якщо метою першої практики є ознайомлення з сучасними соціальними службами, їх структурою та напрямками діяльності, то головною метою волонтерської практики є залучення студентів до безпосередньої роботи, надання ними посильної практичної допомоги клієнтам соціальних служб та людям, котрі її потребують. Саме під час цієї практики у студентів формуються і закріплюються такі професійно значущі якості, як милосердя, доброзичливість, здатність співчувати та співпереживати і надавати посильну допомогу конкретній людині. Місцем проходження благодійної практики студенти найчастіше обирають дитячі сиротинці, кримінальну міліцію у справах неповнолітніх, молодіжну біржу праці, відділ у справах сім'ї та молоді, центр соціальних служб для молоді. Кожна із вище названих установ має свою специфіку роботи. Наприклад, робота у будинку для дітей-сиріт, де перебувають діти від 4 до 14 років, за змістом і формами волонтерської допомоги відрізняється від роботи у кримінальній міліції у справах неповнолітніх. Якщо у будинку для дітей-сиріт волонтерська робота головно наводить собою турботу, допомогу у навчанні, опіку, тестування, прогулянки, то у кримінальній міліції у справах неповнолітніх це, передусім, профілактична робота з правопорушниками у школах, училищах, конкретна робота з дітьми, які вступили у конфлікт із оточуючими чи законом.

Саме цей вид практики, за свідченням студентів, дає їм змогу визначитись із професійною придатністю та майбутньою спеціалізацією. Виконана під час практики робота фіксується студентами у педагогічному щоденнику, а результати її обговорюються, як із керівником практики, так і під час проміжної і звітної конференції.

У своєму звіті студент має описати шість конкретних ситуацій надання ним конкретної волонтерської допомоги, проаналізувати проблеми, з якими він зіткнувся під час виконання конкретних завдань і використані ним способи їх вирішення. Окрім цього студенти виконують творче завдання на одну із запропонованих тем (за профілем служби, що виступила ґрунтом для конкретної практики).

На другому курсі студенти проходять організаційно-відпочинкову практику. Головним її завданням є ознайомлення студентів із найпоширенішими формами, методами роботи організаторів дозвілля з різними категоріями населення, особливо з неповнолітніми у клубах за місцем проживання та літніх таборах праці і відпочинку, безпосередня участь у роботі з дітьми під час канікул. Теоретичною основою підготовки студентів до цієї практики є такі дисципліни соціально-педагогічного циклу як "Соціальна педагогіка", "Правові основи захисту дитинства", "Молодіжний і дитячий рух в Україні", "Основи самовиховання та саморозвитку", "Основи педагогічної творчості", "Організація дозвілля", "Вікова психологія".

Завершується практика поданням письмового звіту про виконану роботу, детальним аналізом двох проведених виховних заходів, які готував і проводив студент (від етапу планування, підготовки, безпосереднього проведення і аж до аналізу результативності). Груповий керівник практики подає характеристику про роботу кожного студента-практиканта.

Упродовж третього року навчання студенти, згідно, проходять профілактичну соціально-педагогічну практику. У ході цієї практики вони відпрацьовують методи і прийоми профілактичної роботи з різними категоріями населення.

Теоретичною основою цієї практики виступають курси "Соціальна педагогіка", "Теорія і практика соціальної роботи", "Технології соціальної роботи" та ін. Програми цих курсів передбачають ознайомлення студентів із змістом, формами, методами і технологіями як індивідуальної так і групової соціальної роботи. Іншими словами, навчання соціальної роботі ведеться на мікро- та макрорівнях. Підсумком практики виступає письмова робота, що відображає уміння студента застосовувати відомі методи дослідження, здійснювати як індивідуальну так і групову роботу, уміння ро-

бити узагальнення та висновки, критично аналізувати набутий під час практики досвід.

Для студентів експериментальних груп четвертого курсу навчальним планом було передбачено реабілітаційну соціально-педагогічну практику. Остання проходила у медико-реабілітаційних, кризових центрах, кримінальній міліції у справах неповнолітніх, а також у виховно-трудовах колоніях для неповнолітніх. Головною метою цієї практики було формування уміння надавати професійну допомогу особам, які вчинили правопорушення чи злочин, допомогу соціальним службам і установам, які займаються проблемами реабілітації і адаптації, вивчення та застосування на практиці прийомів роботи з особами, схильними до девіантної поведінки.

На завершальному етапі навчання, згідно до майбутньої спеціалізації, проводилася переддипломна кваліфікаційна практика у регіональних структурах соціального захисту, обласних, районних, міських соціальних службах. У більшості випадків ця практика проходила у тих організаціях, де передбачалося працевлаштування випускників. Завершенням цілісного процесу підготовки майбутніх фахівців є підготовка і захист дипломної роботи чи здача комплексного кваліфікаційного екзамену.

Тому, під час дослідно-експериментальної роботи практична підготовка майбутнього соціального педагога здійснювалася на підставі диференційовано-варіативного підходу до відбору її змісту та організації. Потреба власне такого підходу зумовлена перш за все значною кількістю спеціалізацій, розмаїттям індивідуально-особистісних модифікацій моделі спеціаліста, об'єктивними та суб'єктивними чинниками, а також проблемами клієнтів. Суть диференційовано-варіативного підходу полягає у гнучкості всієї системи практичної підготовки з обов'язковим урахуванням та дотриманням термінів, принципів організації, звітності. Із запровадженням такого підходу зростає змога врахування ініціатив та побажань студента щодо визначення місця проходження практики, вибору конкретних завдань і шляхів їх вирішення. У разі диференційовано-варіативного підходу вірогіднішим є також індивідуальне планування практики для кожного студента, що істотно підвищує ефективність його практичної підготовки до майбутньої професійної діяльності.

Після закінчення практики студенту-практиканту базою практики видається свідоцтво (довідка, характеристика) про проходження практики. Практика повинна створювати оптимальні змоги не тільки для використання наявних знань, умінь та навиків, але і давати змогу здобувати нові. Практика також повинна

надавати змогу студентам проявити себе, апробувати інноваційні технології та свої ідеї. Ефективність практики залежить не лише від вдалого підбору базових закладів з добре поставленою роботою та творчо працюючим персоналом, але і від психологічної готовності студентів до роботи в соціальній сфері. Тому у ході дослідно-експериментальної роботи цим питанням приділялася особлива увага.

Першочергове значення для одержання позитивних результатів і досягнення поставлених завдань має вдале керівництво практикою, функції якого полягають у тому, щоб ознайомлювати, інструктувати, контролювати та підтримувати практиканта упродовж всього періоду практики. Упродовж проходження практики важливо також систематично обговорювати завдання та методи їх вирішення, відчуття та події, що виникли під час вирішення цих завдань. Практиканта потрібно спонукати до самостійного знаходження можливих рішень та формування адекватної лінії поведінки, а також до ініціативи щодо обговорення усіх цих питань з керівником.

Керівником практики є викладач профільюючої кафедри університету який, окрім виконання обов'язків з проведення навчальних занять, виконує функції організатора й координатора практики студентів. У його компетенцію входить: складання плану-графіку проходження практики студентами, затвердження обраних студентами місць проходження практики, визначення мети і завдань конкретного виду практики, вибір форм звітності, оформлення підсумкової документації, проведення інструктажів та підсумкових конференцій, оперативне вирішення поточних проблем, налагодження і підтримання "дипломатичних відносин" із закладом, обраним для проходження практики.

В умовах загальної економічної скрути в Україні керівник практики, який у системі відносин "ВЗО – база практики", наводить ВЗО не має змоги матеріально зацікавити заклад, його керівників, досвідчених працівників у ролі супервізорів, тому велике значення мають його особисті професійні зв'язки, налагоджені у процесі попередньої трудової діяльності, життєвий досвід, уміння домовлятися з людьми, тактовність та інші якості особистості, що сприяють успіху. Тому керівник практики повинен бути авторитетною особою як професіонал і як людина, що істотно полегшує процес організації практики і співпраці з базами практики.

На жаль, в Україні поки що є невирішеним питанням стимулювання роботи соціальних працівників за їхню роботу зі студентами [1]. На психолого-педагогічному факультеті Тернопільського національного педагогічного уні-

верситету імені Володимира Гнатюка керівники практики є позаштатними членами кафедр, вони беруть участь у підборі абітурієнтів і направленні їх на навчання, є членами екзаменаційних комісій, беруть участь у засіданнях кафедр, у роботі ради факультету. Як члени спільної "команди" вони є активними учасниками факультетських і загальноуніверситетських заходів, як позаштатні працівники кафедри

вони мають доступ до бібліотеки, читального залу університету, до комп'ютерного класу факультету. Керівники практики залучаються до наукових і науково-практичних конференцій, до написання посібників для студентів. Кращі із них залучені до наукових досліджень, виконують дисертаційні дослідження, готуються до вступу і навчаються у аспірантурі університету.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Галон Ю.А.* Соціально-педагогічні технології виховання: теоретичні основи і практика // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 2. – С. 108-115.
2. *Гупан Н.Д.* До питання становлення сист. підготовки соц. працівників в Україні // Соціальна робота: Теорія, досвід, перспективи. – Ужгород: УДУ, 1999. – Ч. I. – С. 176-181.
3. *Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ століття).* – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
4. *Мигович І.І.* Соціальна робота (вступ до спеціальності). – Ужгород.: Ужгородський державний університет, Управління соціального захисту населення Закарпатської обласної державної адміністрації, 1997. – 190 с.

Стаття надійшла до редакції 18.01.2006 р.

